[א]של חמשה ושל ששה ושל שמונה ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות רבי יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי אמרו לו [ב]משם ראייה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ העשירו עשאום של כסף חזרו העשירו עשאום של זהב ושמשין שאי אפשר לעשות כמותן מי שרי והתניא[ג] [1]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום אמר אביי [ד]לא אסרה תורה אלא [א]דמות ארבעה פנים בהדי הדדי אלא מעתה פרצוף אדם לחודיה תשתרי אלמה תניא [ב]כל הפרצופות מותרין [ג]חוץ מפרצוף אדם א"ר [ה]הונא בריה דרב אידי מפרקיה דאביי שמיעא לי לא תעשון אתי לא תעשון אותי ושאר שמשין מי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום [ד]כגון אופנים ושרפים וחיות הקודש ומלאכי השרת אמר אביי לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון מי שרי והתניא [2]אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא ההיא לעבדם אי לעבדם אפילו שלשול קטן נמי אין ה"נ דתניא אשר בארץ לרבות הרים וגבעות ימים ונהרות אפיקים וגאיות מתחת לרבות שלשול קטן ועשייה גרידתא מי שרי והתניא [ה]לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לרב יהודה [ו]שיננא סמי עיניה דדין התם חותמו בולט הוה ומשום חשדא כדתניא [ו]טבעת חותמו בולט אסור להניחה ומותר לחתום בה חותמו שוקע מותר להניחה ואסור לחתום בה ומי חיישינן לחשדא והא ההיא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דהוה ביה אנדרטא והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלו התם ולא חיישי לחשדא [ז]רבים שאני והא ר"ג יחיד הוא כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גביה איבעית אימא [ח]דפרקים הוה ואיבעית אימא [ט]להתלמד עבד וכתיב [3]לא תלמד לעשות [י]אבל אתה למד להבין ולהורות: **מתני'** מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח וערבית

רש"י

של חמשה. נרות: **ושל ששה.** נרות: **ואפילו של שאר מיני מתכות.** לפי שכיוצא בהן כשירה לפנים כדתניא (מנחות דף כח:) ועשית מנורת[יח] כלל זהב טהור פרט מקשה תיעשה חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת: **אף של עץ לא יעשה.** שכיוצא בה כשירה לפנים דר' יוסי בר' יהודה דריש ליה לקרא ברבוי ומעוטי מאי רבי רבי כל מילי ומאי מיעט מיעט חרס. והכי מפרש לה במנחות (שם): **כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי.** כשגברה ידם על היונים והוציאום מירושלים וטיהרו את המקדש והיו עניים ולא יכלו לעשותה של זהב: **בבעץ.** שטיינ"ו בלע"ז: **דמות ארבעה פנים.** לגוף אחד כענין חיות הקדש דהיינו אתי שכסא כבוד רכוב עליהן: **פרצוף אדם לחודיה תשתרי.** שהרי הוא אחד מהן בחיות ואפ"ה אמר עד דאיכא כולהו בהדי הדדי: **שבמדור העליון.** ברקיע שביעי דדייקינן אתי אבל חמה ולבנה וכוכבים ומזלות במדור התחתון הן ברקיע השני כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יב:): **שלשול.** תולעת: **אפיקים.** מוצאי מים ביברי"ש בלע"ז: **אחרים.** נכרים: **והא רב יהודה.** שהיתה לו צורה בטבעתו ואחרים עשאוה וא"ל שמואל דנישקליה מיניה: **סמי עיניה.** כלומר השחת צורתו: **ומשום חשדא.** שלא יאמרו ע"ז היא לו: **אסור להניחה.** באצבעו: **ומותר לחתום בה.** שחתימתה שוקעת: **וכשחותמה שוקע.** חתימה בולטת. חותמה בולט המתכת חרות סביב סביב והצורה עומדת כמות שהיא. חותמה שוקעת שהצורה חקוקה וחרותה במתכת: **דשף ויתיב בנהרדעא.** מקום הוא. ויש פותרין שחרב וחזר ונבנה ותמיד היתה שכינה מצויה שם ויכניה וגלותו בנאוהו שנשאו עמהם מאבני ירושלים ועליהם נאמר (תהלים קב) כי רצו עבדיך את אבניה: **אנדרטא.** צלם דמות המלך: **והא ר"ג יחיד הוא.** וניחוש נמי לחשדא: **מתני' מעשה שבאו שנים כו': ראינוהו שחרית במזרח.** את הישנה: וערבית

תוספות

שפודים של ברזל. הא דקרי ליה שפודים משום שלא היו גביעים כפתורים ופרחים אלא א"כ באה זהב כדאי' בהקומץ רבה (מנחות דף כח. ושם): **חוץ מפרצוף אדם.** תימה מאי קושיא דלמא הכא במוצא וכדרבא דמוקי לה כר' יהודה בפ' כל הצלמים[א] (ע"ז דף מג. ושם) אבל עשייה שריא וי"ל דסוגיא דהכא כאביי ולית ליה דרבא ומוקי לה בעושה ולפ"ז מותר לעשות צורת אדם דקיימא לן כרבא לגבי דאביי ומיהו אין ראיה דבלא שום קושיא יכול רבא לדרוש לא תעשון אותי[ב] וכן תניא לקמן טבעת שחותמה שקוע אסור לחתום בה[ג]: **לא תעשון אתי.** וא"ת ומאי קאמר אלא דמות ארבעה פנים תיפוק ליה משום צורת אדם לחודיה[ד] וי"ל כי איכא שאר פרצופין עם אדם שרי טפי[ה] א"נ אם מצא צורת אדם אסור להשלים לד' פנים[ו] ומיהו קשיא דפרצוף אדם לחודיה תיפוק ליה מכרובים שעל הכפורת וי"ל דלא מקרו שמשיי[ז] וכרובים שבשמים לא נתבררה צורתם[ט]: **לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון.** הני תלת מילי דאביי לא הדר ביה בכל זמנא דכולה אמת[ח] וה"ק לא אסרה בשמשין של מטה אלא בית תבנית היכל ואכסדרה תבנית אולם[ט] ובשמשין התחתונים אסרה חמה ולבנה וכוכבים ובמדור העליון דמות ד' פנים[י]: **ממעל לרבות מלאכי השרת.** למאי דסליק אדעתיה דאיירי בעשייה הוה מצי לאקשויי דמות שמשיי מלא תעשון נפקא[יא]: **שאני ר"ג דאחרים עשו.** ואע"ג דבכל מילי[יב] אמירה לנכרי שבות כדמוכח בפ"ב דמו"ק (דף יב.) ואפילו בדרבנן איכא שבות ובפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) יש בעיא אי איכא שבות בלאו או לא גבי חוסם פרה ודש בה[יג] הכא לא גזור משום מצוה[יד] וצריך ליזהר כשמלוין לנכרים ומחתמין החוב בחותם של שעוה שתלוי באגרת דלא סמכינן אדרבא כדפרישית דלא פליג רבא ואם הנכרי מביא לו חותם מעצמו מותר[טו]: **סמי עיניה דדין.** אלמא אסור להשהותו שמא יחשדוהו שעשה ועבר על לא תעשון ור"ג נמי ליתסר ומשני כיון דחותמו בולט חיישינן לחשדא שמא יאמרו ע"ז הוא לו אבל אחשדא דלא תעשון לא חיישינן[טז] ומפרש בה"ג דההיא דרב יהודה[יז] בצורת דרקון[יח] משום דתנן בפרק כל הצלמים (ע"ז דף מב:) מצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח ומפרש התם משום דהני חשיבי להו[יט] וה"נ חשיב טפי חשדא משאר[כ]: **והא רבן גמליאל יחיד.** תימה והא צורה דר"ג לא היתה בולטת וי"ל דמ"מ שייך בה חשדא דגבי לבנה אין חילוק כיון דאינה בולטת ברקיע[כא]: **ראינוהו במזרח.** הישנה וערבית במערב את החדשה עדי שקר הם דקיימא לן (לעיל כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא כך פירש בקונטרס בשם רבותיו והקשה מדקתני בברייתא פעמים שבא בארוכה ואין לשון ארוכה וקצרה נופל כאן שהרי מתוך קוטנה הישנה נכסית מבני מערב כשהיא במזרח לפני חדושה ופירש בקונטרס דעל החדשה העידו ועדי שקר דקאמר רבי יוחנן בן נורי לפי שבי"ב שעות שביום אין ממהרת לבא מתוך המזרח לתוך המערב וע"ז קאמר פעמים שבא בארוכה ושוהה לבא[כב] ודבר תימה הוא מאי ס"ד דר' יוחנן בן נורי למה לא תוכל לילך בי"ב שעות כל רוח דרומית ועדיין מקצה רוח מזרחית ומערבית עמו ובירושלמי משמע כלישנא קמא דקאמר רבי שמלאי טעמא דרבי יוחנן בן נורי כל חדש שנראית קודם ו' שעות אין כח בעין לראות את הישן נראה ישן שחרית לא נראה חדש בין הערבים לא נראה ישן שחרית א"ר חייא בר אבא ולמה קבלם ר"ג שכן מסורת הוא מאבותיו פעמים שבא בארוכה ופעמים מהלך בקצרה[כג] ותימה מי פליג המסורת מאבותיו דר"ג אהא דאמר לעיל בסוף פ"ק (דף כ:) כ"ד שעי מיכסי סיהרא למאי נפקא מינה לאכחושי סהדי ושמא יש לחלק בשעות דיש שעות קטנות ביום כגון בתקופת טבת ויש שעות בינוניות כגון בימי ניסן ותשרי ויש גדולות כגון בתקופת תמוז ואי בקטנות או בבינוניות מיכסי סיהרא לבני א"י תמני סרי מעתיקא ושית מחדתא מן הגדולות פעמים מכסיא פורתא כגון דבא בארוכה פעמים דלא מכסיא כגון דבא בקצרה[כד]: לאורתא

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע י"ד סי' קמא סעיף ד:
יח ב מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה י סמג לאוין כב טור ש"ע י"ד סי' קמא סעיף ו
יט ג ד ה מיי' שם והלכה יא סמג שם טור ש"ע שם סעיף ד:
כ ו מיי' פ"ג מהלכות ע"ז הלכה יא טוש"ע י"ד שם סעיף ה:
כא ז טוש"ע שם סעיף ד בהג"ה
כב ח טור ש"ע שם סעיף ז:
כג ט טור ש"ע שם סעיף ד:

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף וֵאלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: שמות כ יט
2. לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: שמות כ ג
3. כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: דברים יח ט

מוסף תוספות

א. ומשום איסור הנאת עבודה זרה נגעו בה. רשב"א. ב. פי' צורת אדם שאני נראה לנביאים במראה הנבואה כדכתיב (יחזקאל א) כמראה אדם עליו מלמעלה. ריטב"א. ג. ומסתמא היינו בפרצוף אדם דאין רגילין לחתום בצורת כוכבים ומזלות וכן הלכה דפרצוף אדם אסור לחתום ואסור לעשות ומיהו אותם צורות אדם שצובעים בסדינים בצבעים וכן ברקמה מותרין כיון שאין להם פרצוף שלם אלא חצי פרצוף. תוס' ע"ז מג. ד"ה לא. ד. כיון דפרצוף אדם לחודיה אסור למה הוצרך לאסור דמות ארבעה פנים בהדי הדדי. ריטב"א. ה. דמלא תעשון אתי לא הוה אסרינן אלא דמות אדם לחודיה כלומר פנים וצורות אבל היכא דאית ליה ד' פרצופין הוה שרי דלא הוה אסרינן מלא תעשון אתי והילכך איצטריך דמות שמשי שמשמשין לפני שיש להם ד' פרצופין אבל בג' פנים שרי דלא קרינא ביה לא תעשון אתי אותי כיון דעם פרצוף אדם פרצופים אחרים ודמות שמשין לא הוי. תוס' ישנים. ו. לחייב אף כשמצא פרצוף אדם והשלים לד' פנים. תוס' ע"ז מג. ד"ה לא. ז. דלא מיקרו שמשי אלא אם כן עשה כלי שלם כמו שולחן ומנורה וכן הארון עם הכפורת וכרובים. תוס' הרא"ש. ושמשין שבמקדש לא אסירי אלא כמותן דוקא כמדת ארכו ורחבו דאי לאו הכי לא יוכל שום אדם לעשות בית ושלחן וכלים לפי שהיו במקדש אלא ודאי לא אסרה תורה אלא כמותן ממש. תוס' יומא נד: ד"ה כרובים. ח. דמדלא קאמר בכל אחד ואחד אלא אמר אביי ש"מ שלא היה חוזר בו. תוס' ע"ז מג: ד"ה לא. ט. [ד]מתחלה היה דורש מן המקרא לאסור שמשין של מטה כגון היכל ואולם ואחר כך לאסור שמשין שבמדור העליון כגון שרפים ואופנים. שם. י. שבכסא הכבוד אדם אריה שור נשר. תוס' יומא נד. ד"ה כרובים. יא. תיקשה ליה ולטעמיך אלא מאי לעשייתן אמאי איצטריך יתורא דממעל למידרש מיניה מלאכים תיפוק ליה מברייתא דלעיל לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשין המשמשים לפני כגון אופנים וחשיב מלאכים וי"ל דברייתא סמכא אהך דרשא דמצי הוה מוקמינן לדמות ד' פנים. תוס' ישנים. יב. דמיסר ישראל למעביד. רשב"א. יג. דמהו לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה. שם. יד. דאמירה לגוי אינה אלא מדבריהם והכא במקום מצוה לא גזור. שם. טו. כיון שלא צוה לעשותו וכן חשדא ליכא כיון דאינו אלא לפי שעה עד שיפרע חובו. תוס' הרא"ש. טז. ודר"ג ליכא חשד דע"ז כדמסיק. שם. יז. דא"ל סמי עינא דדין איירי. תוס' ישנים. יח. דבההוא איכא למיחש לפי שרגילין לעשות דרקון לעובדה. שם. יט. דהני תלתא לחוד חשיבי להו וציירי לה אבל אחריני לא. שם. כ. אבל בצורות אדם ליכא למיחש בחשד. שם. ועל זה סמכו לצאת ברצועות שצורותיהן בולטות דליכא חשד אלא בהני דחשיב התם, והא דפריך הכא מההיא דאנדריטא דהוו שמואל ולוי עיילי לגויה, י"ל שאני התם שהגוף והפרצוף שלם וחשיב כי הני דמתני' דהתם אבל בפרצוף לחודיה ליכא חשדא וכן ההיא דטבעת שחותמה בולט איירי בצורה שלימה של דרקון. תוס' הרא"ש. כא. ולא שייך לפלוגי בין בולטת לשקועה אלא בדבר שדרכו להיות בולט כגון צורת פנים וכיוצא בהן. תוס' ישנים. כב. והיינו דקאמר ר"ג שפעמי' בא בקצרה כלומר שפעמים שהוא ממהר הלוכו. חי' הר"ן. כג. כלומר שאפשר להראות שתיהן ביום אחד לפעמים בזמן שמהלכה מהיר ואינה מתכסית כל כך. מאירי. כד. ואי בקטנות או בבינוניות מיכסי סיהרא לבני ארץ ישראל תמני סרי מעתיקא ושית מחדתא א"כ מן הגדולות לא מיכסי כולי האי. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

א) ע"ז מג. מנחות כח:, ב) [שבת כט: וש"נ], ג) ע"ז מג., ד) [שם כל הסוגיא], ה) [בע"ז מג: איתא רב יהודה בריה דרב יהושע מפירקי' דרבי יהושע שמיע לי וע"ש מג: ובר"ש], ו) [ברכות לו. וש"נ], ז) [שבת עה. סנהדרין סח. ע"ז יח. מג.], ח) [שמות כה], ט) [וע"ע אריכות תוספות יומא נד. ד"ה כרובים],

לעזי רש"י

שטיינ"ו [אישטיי"ן]. בדיל.
ביברי"ש [ריביירי"ש]. נחלים.

מוסף רש"י

של חמשה ושל ששה ושל שמונה. שהרי אינו דומה למנורת מקדש שאם היה שבעה קנים (מנחות כח:). **ושל שבעה לא יעשה.** שהיא כשל מקדש (ע"ז מג.). **אפילו של שאר מיני מתכות.** שאינו של זהב, משום דדומה לשל מקדש שאף הוא כשר בשאר מיני מתכות (מנחות שם) שאף היא אע"פ שאינה של זהב כשרה במקדש כדילפינן בהקומץ רבה (שם) מכלל ופרט וכלל, אבל של עץ שרי דאינה כשרה במקדש, דהפרט מפורש מתכת (ע"ז שם). **אף של עץ לא יעשה.** שאף היא כשרה במקדש (שם) שהרי הוא כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי למקדש (מנחות שם) ומלכות בית חשמונאי עשאוה במקדש של עץ לאחר שטימאו יונים את ההיכל ונטלו כל כליו וגברה יד בית חשמונאי ונצחום, דר' יוסי ב"ר יהודה דריש ליה בריבויי ומעוטי, ועשית מנורת ריבה, זהב טהור מיעט, מקשה תיעשה המנורה חזר וריבה, ריבה כל מילי ומיעט חרס (ע"ז שם). **משם ראיה.** בתמיה (סוכה כח.). **בבעץ.** בדיל (שם ושם). **המשמשין לפני במרום.** אלמא שמשין עליונים קאסר (ע"ז שם). **ארבעה פנים.** פני שור ואדם ואריה ונשר לחיה אחת דוגמת חיות הקדש, דכתיב אתי, השרויות אצלי (ע"ז מג:). **שבמדור העליון.** כדכתיב אתי, אבל חמה ולבנה במדור התחתון הם (שם). **רב יהודה דאחרים עשו לו.** צורה בטבעת שהיה מניח (שם). **חותמו.** צורתו (שם). **ומותר לחתום בה.** דכשהוא חותם שוקע החותם בשעוה ואינו נראה מבחוץ (שם). **ואסור לחתום בה.** דכשהוא חותם הוי חותמה בולט (שם). **דשף ויתיב.** שם מקום שהיה במדינת נהרדעא, ויש אומר יכניה וגלותו נטלו עמהן מאבני ירושלים ומעפרה ובנאוהו שם והיינו דשף ויתיב בנהרדעא, נישוף כאן ונתיישב כאן, והיינו דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה (שם). **דפרקים הוה.** של חוליות ולא היה מחברם אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא (שם). **אבל אתה למד להבין.** כלומר להבין מעשיהם כמה הם מקולקלים ולהורות לבניך לא תעשה כך וכך שזה הוא חק הגוים (דברים יח ט) או: שתוכל לעמוד בהן ואם יעשה נביא שקר לפניך שתבין שהוא מכשף (שבת עה.).

רבינו חננאל

של ששה של שמונה, של שבעה לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות. אבל דמות לבנה, שאי איפשר לו לאדם לעשות לבנה, לא אסרה תורה. **ואקשינן** תוב, והתניא לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני במרום, וכי אפשר לאדם לעשות דמות חיות הקודש. ופירק אביי לא אסרה תורה אלא דמות ד' פנים כאחד. אי הכי פרצוף אדם לחודיה לישתרי, אלמא תניא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם. ואסיקנא לא תעשון אתי, פיר', לא תעשון אותי, כגון דמות אדם, שאני מראה לנביאים בחזיונם, כדכתיב ביחזקאל דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. איני והתניא בהדיא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כו'. ודחינן כי תניא [ה]היא לעבדם, אי לעבדם אפי' שילשול קטן נמי אסור לעשות. אין, כלומר הברייתא לעבדם היא, דתניא ואשר במים מתחת לארץ לא תשתחוה להם ולא תעבדם לרבות שילשול קטן. **ועשייה** בלא לעבדם שרי, והתניא לא תעשון אתי, פיר' כל שמשין שאתי כגון חמה ולבנה כול'. ופרקינן הוא עצמו אסור לעשות, אבל אחרים לא, ורבן גמליאל אחרים עשו לו. **ואסיקנא** אם הוא כגון טבעת וחותמו בולט, אסור משום חשדא. ומי חיישינן לחשדא, והא ההוא אנדרטא, פיר' צורת איש, דהוה קאי בכנישתא דשף יתב בנהרדעא, והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלן התם. ופרקינן רבים שאני. כלומר, במקום שיש רבים לא חיישינן לחשדא. ורבן גמליאל נמי כיון דנשיא הוא, רבים שכיחי גביה ולאו יחיד הוא. **איכא** דאמרי דמות צורת לבנה של חוליות היתה. איכא דאמרי להתלמד מותר שנאמר לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות. **מתני'** מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח כול'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

וערבים כמערב. מת"ל **עדי שקר סס.** דקיימא לן (לעיל דף כ:) עשרים ותרעה שני מכסי סיהרא כך פירשו רבותי ובני נוקבי מדקתני בברייתא פעמים שבא בתרוכא פעמים שבא בקלירא ואין לשון בייתא תרוכא וקלירא נופל כאן שהרי ממון קוטנה היא היא נכסיה מבני מערב כשהיו במזרח לפני מיטושה. ונראה לי דעל המדשה העידו ועדי שקר דקלמר רבי יוחנן בן נורי לפי שהיה ממהרת לרוץ בי"ב שעות שביום ממון המוזהר לממון המערב (ה) וע"ז קאמר פעמים שבא בדרך תרוכא ושוהה נמי: **ועוד נמי שנים ואמרו לשיעורו כומנו.** ביום שלשים: **ולית שלשים.** שהיו מלפני ג"ד והעם שהיה מגולה וילקוט מאחר שהעדים רלוה ביום לא נראלה להם: **רוצה אני שם דכריך.** לעבר את המדש: **הלך ומצאו.** הלך ומצאו כ"ע לר' יהושע מיכר על שהנשיא גזר עליו להגלג יום הכפורים: **אשר תקראו.** בקריאת בית דין מצאו הכתוב: **כל לא עשו.** כ' יהושע אלל רבי דוסא: **למה לא נתפרסמו שמותם כו'.** שהם לא מלאו לדון אחר בית דינו שבית דין שבמזרח אינן יודעין אם נתמנו אחרים תחתיהם אם לאו: **גבו' דחוי לסיפיה.** ישנה: **שקל קלא.** פיסת רגבים מוט"א בלע"ז: **נתורפא בעינו נקדושין.** בריכין אנו לעשות הלילה יום טוב של רגל שהוא לחסר את אלול ולמיים על העדים לומר לשיעורו בזמנו לקדשו למחר ואף על פי שלא לשיעורו לפי שהיה עיכור המדש דומה את יום הכפורים אלל שהם: **ואם קיימא הכא.** ואם תהא גרלית ערבית שוב לא יקדשו את המדש למחר כדאמרן לעיל פרק קמא (כ:) לרוך שיהא לילה ויום מן המדש שהם גרלית היא לאור כ"ט אין מקדשין אותו אלא בראיית עדים: **זיל לעין טב וקדשיה.** שהיו מלפני שהיו מכירין את החדש ויודעין אם ראוי להיות ראש שנה למחר, והודה ר' יהושע לדבריו כולי, עד א"ל רבי עקיבא לר' יהושע ר' תרשוני לומר לפניך ממה שלמדתני, אמר לו אמור, אמר לו היה לו לכתוב אלה מועדי ה' מקראי קודש וודיי, למה כתיב אשר תקראו אתם שלשה פעמים, אלא ללמד שאין מועדים עד שתקראו יום פלוני מועד. ולמה שלש פעמים כתיב הקרא, ללמד אפילו שוגגים מוטעין ואפי' מזידין, אין מועד אלא מה שתקראו. אמר לו עקיבא נחמתני.

לאורתא מקדשין לך **ואת קיימת הכא.** מיומא הא שפיר מפשר שיהא המולד ביום ל' קודם י"ח שעות שיכולה לראות ביום א ותרתא סיהרא ביום כ"ט שהרית אפילו לבני מערב שמא לא היה כל כך שהרית שכבר יצא שמש בגבורתו שלא היתה לראות בערב ב ובקונטרס פי' ואת קיימת שכבר ושם שהא נראית ערבית שוב לא יקדשו החדש לממר ג כדאמר בפ' קמא (דף כ: ושם) ונריך שיהא לילה ויום מן החדש שהם שלא נראית היאנה לאור עשרים ותשעה אין מקדשין מאר את החדש וזה אי אפשר להיות כדפריטים בפ"ק (שם ד"ה תנוח): **זיל לעין טב וקדשיה.** שם היו קבועים לקדש את החדש כדאי' בפסוקתא פסוק מקנו החדש שופר למה היא דין מקדשין החדש בעין טב לפי שהוא היא הועד אמר הקב"ה היא מועד של כל העולם שנאמר (ישעיה ג) כי מלינון תנא תורה ותמרי בירושלמי כשם שמוקעים בינינה כך מוקעים בעין טב ממעט שהיה שם היא דין קבוע דומיא דיננה[ד] שהימים

ובערבית במערב א"ר יוחנן בן נורי עדי שקר הם [א]כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו ובליל עיבורו לא נראה [ב]וקיבלן ר"ג אמר רבי דוסא בן הורכינס עדי שקר הן היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה אמר לו רבי יהושע רואה אני את דבריך שלח לו ר"ג גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביוה"כ שחל להיות בחשבונך הלך ומצאו ר"ע מיצר אמר לו [ג]יש לי ללמוד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנאמר [ו]אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו בא לו אצל ר' דוסא בן הורכינס אמר לו אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו שנאמר [ז]ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמד שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל הרי הוא כבית דינו של משה נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו עמד ר"ג ונשקו על ראשו אמר לו בוא בשלום רבי ותלמידי רבי בחכמה ותלמידי שקבלת את דברי: **גבו'** תניא אמר להם ר"ג לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא [ד]פעמים שבא בארוכה ופעמים שבא בקצרה א"ר יוחנן מ"ט דבי רבי[ה] [ט]דכתיב [ז]עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו שמש הוא דידע מבואו ירח לא ידע מבואו רבי חייא חזייא לסיהרא דהוה קאי בצפרא [י]דעשרים ותשעה [יא]שקל קלא פתק ביה אמר לאורתא בעינן לקדושי בך ואת קיימת הכא זיל איכסי [יב]א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים ת"ר פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית דמות לבנה בעשרים ותשעה לחדש כסבורים העם לומר ר"ח ובקשו ב"ד לקדשו אמר להם ר"ג כך מקובלני מבית אבי אבא [יב]אין חדושה של לבנה פחותה מעשרים ותשעה יום ומחצה ושני שלישי שעה וע"ג חלקים ואותו היום מתה אמו של בן זוא והספידה ר"ג הספד גדול לא מפני שראויה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו ב"ד את החדש: חלק [יג]ר"ע (ומצאו) מיצר כו': איבעיא להו מי מיצר ר"ע מיצר או רבי יהושע מיצר ת"ש דתניא הלך ר"ע ומצאו לרבי יהושע כשהוא מיצר אמר לו [יג][רבי] מפני מה אתה מיצר אמר לו [יג](רבי) עקיבא ראוי לו שיפול למטה י"ב חדש ואל יגזור עליו גזירה זו א"ל רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור אמר לו הרי הוא אומר [יד]אתם [יד]אתם [טו]אתם ג' פעמים אתם [יד]אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין בלשון הזה אמר לו עקיבא נחמתני נחמתני: בא לו אצל רבי דוסא בן הורכינס כו': ת"ר [טז]למה לא נתפרשו שמותם של זקנים הללו שלא יאמר אדם פלוני כמשה ואהרן פלוני כנדב ואביהוא פלוני כאלדד ומידד ואומר [יז]ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן ואומר [יח]וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל בדן זה שמשון ולמה נקרא שמו בדן דאתי מדן יפתח כמשמעו ואומר

לעזי רש"י

מוט"א. רגב אדמה.

רבינו חננאל

תניא אמר רבן גמליאל לחכמים כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא בארוכה פעמים שבא בקצרה. ואנשיו בא מהאי קרא עשה ירח למועדים, כלומר לפי מה שיודמן לו. אבל שמש לא, אלא ידע מבואו. ר' חייא [חזייא] לסיהרא בצפרא דכ"ט בירחא דקאי במזרח, שקל אבנא רמא ביה, לאותה מקדשינן לך על חשבון המולד ולא תיראה הלילה במערב, זיל בדרך קצרה. מצינו שנמשלה מלכות בית דוד כירח, שנאמר כירח יכון עולם ועד בשחק ועד, גמר, לפיכך א"ר לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה ליירחא, ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים. כלומר נתקיימה ראיית הלבנה בעולם. תנו רבנן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, דימו בני אדם שהחשיך, וראו דמות לבנה ביום כ"ט לחדש. אמר להו רבן גמליאל כך מקובלני מבית אבי אבא, שאין חדושה של לבנה פחותה מכ"ט ימים ומחצה וב' שלישי שעה וע"ג חלקים. ואותו היום מתה אמו של בן זוא והספידה רבן גמליאל להודיע לכל שלא נתקדש החדש. ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו כולי. פיר' באו שנים שאמרו ראינוהו ליל ל', ולילי ל"א לא נראתה, וקיבלן רבן גמליאל וקבע ראש שנה יום שלשים. ואמר ר' דוסא עידי שקר, ראוי להיות ראש שנה למחר, והודה ר' יהושע לדבריו כולי, עד א"ל רבי עקיבא לר' יהושע ר' תרשוני לומר לפניך ממה שלמדתני, אמר לו אמור, אמר לו היה לו לכתוב אלה מועדי ה' מקראי קודש וודיי, למה כתיב אשר תקראו אתם שלשה פעמים, אלא ללמד שאין מועדים עד שתקראו יום פלוני מועד. ולמה שלש פעמים כתיב הקרא, ללמד אפילו שוגגים מוטעין ואפי' מזידין, אין מועד אלא מה שתקראו. אמר לו עקיבא נחמתני.

כה א ב מיי' פ"ג מהלכות קדוש החדש הלכה ו:

כה ג מיי' שם הלכה י:

כו ד מיי' שם פי"ז הלכה (כד) [כג]:

כז ה מיי' שם פ"ח הלכה ו:

כח ו מיי' שם פ"ג הלכה י:

ה) [נדצ"ל דבי רבן גמליאל], ג) ס"ת דכ"ט ניימח, ג) [ספמים סכ: שבועות יח:], ד) ס"ת ומ"ש ומכמי, ה) ומ"ש כ"ע], ו) ס"ת, ז) ס"ת מיט, ח) [מוספתא ספ"ח], ט) בס"א: שמד, י) ס"ת מיט,

תורה אור השלם

1. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם: ויקרא כג ד
2. וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כד ט
3. עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:

תהלים קד יט
4. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדָי: ויקרא כג ב
5. אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְיָ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיְיָ עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וְנְסָכִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ:

ויקרא כג לז
6. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם יְיָ אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

שמואל א יב ו
7. וַיִּשְׁלַח יְיָ אֶת יְרֻבַּעַל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: שמואל א יב יא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה עדי שקר כו' נתון המערב ושפיר נדפל כאן פעמים שבא כו' ושוהה נמי ופעמים שבא בדרך קצרה וכמ"ל:

מוסף רש"י

פתק ביה. זרק בו (שבועות יח: ע"ז יז:).

מוסף תוספות

א. בו ביום סמוך לערב. מוס' ה"ש. ב. שלא היתה הלבנה יכולה ליראות כ"ג אם היה המולד למחר קודם י"ח. מוס' ישנים. ג. הכיר בה שהיתה גדולה כ"כ שלא תשקע מעט מן הלילה לפי שרחוקה מן המולד. מוס' ישנים. ד. והא דאמר ליה ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל כנושל לירח כדכתיב (תהלים פ"ט) כירח יכון עולם וכמו שפירש בעל הערוך באות דל"ת. ויעב"ל.

שהימים הראשונים היו טובים מאלה. ולכך יש לשמוע לתשובה יותר מן התחנונים של תמהיה כך למען לך מלא שופט שהיה בימיו:

הדרן עלך אם אינן מכירין

ראוהו ב"ד בלבד. פי' ב"ד של כ"ג ולכך פירש בקונטרס דהיה להם שהות לומר פרין נגמ' ולא תהא שמיעה גדולה מלהיה ולקדשו מיד שלאחרו הם לא היה להם שהות לקדש: **אימת** הוי חק בגמר דין. דלמא קרא לכי חק לענין לאם שהוה דלכיון ליה בפ' קמא (דף ח:) והוא הדין בכל מדשיס: **לא** תהא שמיעה גדולה מראייה. פירש בקונטרס דהם גבי עדות החדש לא כתיב עדות אלא כזה לאם וקדש ובתנא דתק לפלוגי בדיני נפשות מהיכן הכי בפרק החובל (ב"ק דף 5: ושם) אם לחודו ליום ב: **בנון שראוהו בלילה.** דלין יכולין לקדש על פי ראייה בלילה דל"ל היתה ראייה בלילה מקום קבלת עדות ואין קבלת עדות אלא ביום ג לפלוגי בדיני ממונות כדאמרינן לעיל דלכי תקירת עדות כתחילת דין ד: **עד דאיכא אהרן בהדך.** ואין ביתן דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד ומוגיל להכא כתנן דתמר בשמעתא קמייתא דסנהדרין (דף ג.) דכל תוכיח אד נמי כאב לכיב לכתיב בנדק תשפוט מדטיטרין ליה הכא עד לאיכא אהרן בהדך דלמתן דבעי מדתוייתא שלשה תומתין ולכי אלא תנעול אלא הכאיהו בשלשה לדיוטות גבי עדות החדש אין לכתיב ה ואם כן אין לריך קרא:

לקמן

ואומר[1] משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו בדן בדורו כאהרן בדורו כשמואל בדורו ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים ג) ואומר[2] ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, הא אין לך לילך [אלא] אצל שופט שבימיך, נטל מקלו ומעותיו בידו: תנו רבנן ביון שראה אותו עמד מכסאו ונשקו על ראשו אמר לו שלום עליך רבי ותלמידי רבי שלמדתני תורה ברבים ותלמידי שאני גוזר עליך גזירה ואתה מקיימה בתלמיד אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאין קטנים קל וחומר בעצמן:

הדרן עליך אם אינן מכירין

ג) **ראוהו** בית דין וכל ישראל נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר ראוהו ב"ד בלבד יעמדו שנים ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש ג) ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו השנים ויושיבו מחבירים אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן על עצמו: **גמ'** למה לי למיתנא ראוהו בית דין וכל ישראל איצטריך סד"א הואיל וראוהו בית דין וכל ישראל איפרסמא לה ולא ליעברוה קמ"ל וכיון דתנא ליה ראוהו ב"ד וכל ישראל נחקרו העדים למה לי ה"ק א"נ נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקודש עד שחשיכה הרי זה מעובר וכיון דתנא עד שחשיכה הרי זה מעובר למה לי למיתנייה חקירת העדים כלל איצטריך סד"א תיהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש בנמר דין ולקדש בליליא מידי דהוה אדיני ממונות דתנן ד) דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה הכא נמי מקדשין בליליא קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא ה) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אימת הוי חק בגמר דין וקא קרי ליה רחמנא משפט ו) מה משפט ביום ז אף הכא נמי ביום: ח) ראוהו בית דין יעמדו שנים ויעידו בפניהם: ואמאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה א"ר זירא ט) כגון שראוהו בלילה: ראוהו בלילה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבירים אצל היחיד: אמאי הכא נמי נימא לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכי תימא ה"נ כגון שראוהו בלילה היינו הך סיפא איצטריכא ליה דאין היחיד נאמן על ידי עצמו דסלקא דעתך אמינא הואיל י) (ותנן) דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים יא) מקצתן

א) [מיי' פ"ג מהלכות ממרים הל' ו]:
ב ב מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:
ג ג מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ד ופי"ח מהלכות פ ופ"ע מ"מ סי' ס"ה סעיף ג:
ד ד מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:
ה ה ו מיי' שם הלכה ט:
ו ה ז מיי' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה י [והל' יא] סמג עשין לג טור ש"ע ח"מ סי' ג סעיף ג ס:
ז ח מיי' פ"ג מהלכות קידוש החדש הלכה ח:

רבינו חננאל

שקל הכתוב שלשה קלי עולם שלשה חמורי עולם, לומר לך ירובעל שהוא גדעון בדורו, כמשה בדורו, בדן בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס, הרי הוא כגדול שבאבירים. וכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו', וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו, הא אין לך לילך [אלא] אצל שופט שבימיך, נטל מקלו ומעותיו והלך ליכנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. ירושלמי: ראש בית דין אומר מקודש, ומוקים לה [ר"] שמעון בן יוחי מאי מקודש מקודים. תני לעיבור שנה מתחילין מן הצד, וכבר נכנס ר' יוחנן והוא היה הקטן שבהן, אמרו לו אמור הרי השנה המקודשת בעיבור. אמר ר' יוחנן ראה לשון שלימדנו בן הנפח, אילו אמר בעיבור הייתי אומר אילו י"א ימים שהחמה יתירה על הלבנה, אלא בעיבור שהוסיפו לה חכמים והן לי' יום ועיברוה. ריש לקיש חשש על הדא דמר ר' אלעזר והיתה ידי אל הנביאים החזוים וגו', בסוד עמי לא יהיו, זה סוד העיבור, ובכתב בית ישראל לא יכתבו, זה המינוי, ואל אדמת ישראל לא יבואו כמשמעו. ר' אלעזר כד סלק לההכא אמר, אית גבי הדא, כד מנויה אמר, אית גבי תרתי, כד על לעיבורה אמר, אית גבי תלת. אמר ר' שמלאי טעמא דר' [יוחנן] בן נורי דאמר עדי שקר הן, כללמר סבר כיון שנראתה שחרית במזרח וערבית במערב, המולד בחצי היום, וכל חדש שנולד לו [קודם שש] שעות אין כח בעין לראות הישן, ותני כן נראה [ישן] בשחרית, לא נראה החדש בין הערבים, נראה החדש בין הערבים לא נראה הישן שחרית. ורבן גמליאל אומר מסורת בידי מאבותיי פעמים בא בארוכה, פעמים בא בקצרה. מי שילה למי. ואסיקנא רבן גמליאל שלח לר' יהושע על ידי ר' עקיבא. אמר ר' יוסי יודעין היו שאילו קידשו בלא עדים שהוא מקודש, ומה בא להעיד, אלא אם קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין שהוא מקודש. **הדרן עלך אם אינן מכירין**

ראוהו בית דין וכל ישראל בולי. ואע"פ שנתפרסמה הלבנה לכל, או נחקרו העדים, ולא הספיקו בית דין לקדשו עד שחשיכה, הרי זה מעובר. ואוקימנא איצטריך ס"ד אמינא תהוי חקירת עדים כתחלת דין וקידוש החודש גמר דין ולקדשוה בלילה, כדתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה, קמ"ל דלא, שנאמר תקנו בחדש שופר וגו' כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, וקא קרי ליה משפט. כלומר עיקר המשפט בקידושו, ומשפט לא הוי אלא ביום. **ראוהו בית דין.** ו) ואמאי צריכין להעיד בפניהם. אמר ר' זירא שראוהו בלילה, שלא יתכן להן לקדשו בלילה לפיכך צריכין להעיד בפניהם. פירי' שאין היחיד נאמן על ידי עצמו, (אין נאמן ג) דסלמא דשייך ביה) ס"ד אמינא הואיל ותנן דיני ממונות בשלשה ואם היה מומחה לרבים דן אפי' ביחידי, הכא נמי אי איכא יחיד מומחה ליקדשוה מחבריהן אצל היחיד, קמ"ל דיושיבוהו מחבריהן אצל היחיד, שאין בישראל מומחה לרבים כמשה רבינו, וכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החדש הזה לכם ראש חדשים, כלומר לא תקדש החדש עד דאיכא אהרן בהדך. שמעינן ממתניתין דקתני **ראוהו** בית דין בלבד יעמדו שנים ויעידו לפניהם כולן', עד נעשה דיין, לימא מתניתין דלא כר' עקיבא דתניא סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש

א) ומאי לא תהא שמיעה גדולה מראייה ומאי לריכין וכו'. ב) דלמאורה מלמא דפשיטא הוא דאין נאמן מד"מ כר'.

תורה אור השלם

1. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
2. וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: דברים יז ט
3. אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה כִּי לֹא מֵחָכְמָה שְׁאֵלְתָּ עַל זֶה: קהלת ז י
4. כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: תהלים פא ה
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שמות יב א

מוסף רש"י

יפתח בדורו כשמואל בדורו. לריך לומר מאחר לנמוס כו כנוד (דברים יט יז).
הדרן עלך אם אינן מכירין
ראוהו שלשה. בעדות החדש קאי, והן **בית דין.** מסנהדרין המקבלין את החדש, שיעמדו השנים. לפיות עדים, שאין היחיד נאמן. לקדש החדש בימיהי (כתובות כא:). **דנין ביום.** משא ומתן של דין, וגומרין **בלילה.** אם לנו (סנהדרין לב.). **כי חק לישראל הוא.** כלומר חק שיהא קידוש החדש מהם, כדאיתא בעזרא (סנהדרין יא:). **דן אפילו ביחיד.** דכתיב (ויקרא יט) בלדק תשפוט (סנהדרין ח.).

מוסף תוספות

א. נראה מדבריו דלגבי נפשות וממונות דכתיב בהו עדות לא אמרינן לא תהא שמיעה גדולה מראייה אלא בעינן עדות ממש או הודאת בעל דין דהוי כקבלת עדות. רשב"ם.
ב. אלמא אפי' במה שכתוב בו עדות אמרינן נמי לא תהא שמיעה גדולה מראייה. שם ועי' ביעב"ץ שמיפב שיטת רש"י.
ג. והילכך הוה לה ראייתן של לילה ראיית עדים ולא ראיית ב"ד דלילה לאו זמן דין הוא, והילכך אף למחר

מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינין דברי רבי טרפון רבי עקיבא אומר כולן נעשין עדים (א)ואין עד [א]נעשה דיין אפילו תימא רבי עקיבא עד כאן לא קאמר רבי עקיבא התם אלא בדיני נפשות דרחמנא אמר [1]ושפטו העדה והצילו העדה וכיון דחזיוהו דקטל נפשא לא מצו חזו ליה זכותא אבל הכא אפילו ר' עקיבא מודה: **מתני'** (ב)כל השופרות כשרים חוץ משל פרה מפני שהוא קרן אמר רבי יוסי והלא כל השופרות נקראו קרן שנאמר (ג)[2]במשוך בקרן היובל: **גמ'** (ד)שפיר קאמר רבי יוסי ורבנן כל השופרות אקרו שופר ואקרו קרן דפרה קרן אקרי שופר לא אקרי דכתיב [3]בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו ור' יוסי אמר לך דפרה נמי אקרי שופר דכתיב [4]ותיטב לה' משור פר אם שור למה פר ואם פר למה שור אלא מאי שור פר משופר ורבנן כדרב מתנה דאמר רב מתנה מאי שור פר שהוא גדול כפר עולא אמר היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה לפי (ה)שאין קטיגור נעשה סניגור ולא והא איכא דם פר הואיל ואשתני אשתני והא איכא ארון וכפורת וכרוב חוטא בל יקריב קאמרינן והא איכא כף ומחתה חוטא בל יתנאה קא אמרינן והא איכא בגדי זהב מבחוץ מבפנים קא אמרינן שופר נמי מבחוץ הוא כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דאין קטיגור נעשה סניגור ועוד מפני שהוא קרן ור' יוסי אמר לך דקא אמרת אין קטיגור נעשה סניגור הני מילי מבפנים והאי שופר מבחוץ הוא ודקא אמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן אביי אמר היינו טעמייהו דרבנן שופר אמר רחמנא ולא שנים ושלשה שופרות והא דפרה כיון דקאי גילדי גילדי מיתחזי כשנים ושלשה שופרות והא תנא מפני שהוא קרן קאמר חדא ועוד קאמר חדא דשופר אחד אמר רחמנא (ו)ולא שנים ושלשה שופרות ועוד מפני שהוא קרן ורבי יוסי אמר לך דקאמרת שופר אחד אמר רחמנא ולא שנים כיון דמחברי אהדדי חד הוא ודקאמרת מפני שהוא קרן כל השופרות נמי אקרו קרן מאי משמע דהאי יובלא לישנא דדכרא הוא דתניא אמר רבי עקיבא כשהלכתי לערביא היו קורין לדכרא יובלא ואמר ר"ע כשהלכתי לגליא היו קורין לנדה גלמודה (ז)מאי גלמודה גמולה דא מבעלה ואמר ר"ע כשהלכתי לאפריקי היו קורין למעה קשיטה למאי נפקא מינה לפרושי [5]מאה קשיטה דאורייתא מאה דנקי אמר רבי כשהלכתי לכרכי הים (ח)היו קורין למכירה כירה למאי נפקא מינה לפרושי (ט)[6]אשר כריתי לי אמר ר"ש בן לקיש כשהלכתי לתחום קן נשרייא היו קורין לכלה נינפי ולתרנגול שכוי לכלה נינפי מאי קרא [7]יפה נוף משוש כל הארץ ולתרנגול שכוי אמר רב יהודה אמר רב ואיבעית אימא ריב"ל מאי קרא [8]מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה מי שת בטוחות חכמה אלו כליות או מי נתן לשכוי בינה זה תרנגול לוי איקלע לההוא אתרא אתא גברא לקמיה אמר ליה

קבען

רש"י

מקצתן נעשין עדים. ויעידו בפני חבריהם דגבי דיני נפשות עדות בעינן דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת לא יומת וגו': **ומקצתן נעשין דיינים.** אבל המעידים לא ישבו וידונו עמהם דהראוי להעיד אית ליה לרבי טרפון נעשה דיין אבל עד עצמו לית ליה דנעשה דיין. וגבי עדות החדש גופה נמי לא אכשרנא במתני' להיות העדים נעשים דיינים דאם כן למה לי יושיבו מחבריהם יעידו בפני יחיד ואחר כך ישבו הם עמו ויקדשו והכי אמרינן ליה בפרק שני דכתובות (דף כא:): **כולן עדים הם.** ראוים להעיד: **והצילו העדה.** יהפכו בזכותו: **מתני' כל השופרות.** בין של איל בין של יעל: **שהוא קרן.** אינו קרוי שופר וגבי יוה"כ שופר כתיב (ויקרא כה) והעברת שופר תרועה ובפרק בתרא (דף לד.) גמרינן ר"ה מיובל: **בקרן היובל.** ויובל דיכרא הוא כדמפרש בגמ': **גמ' אקרו קרן ואקרו שופר.** אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במתן תורה (שמות יט) במשוך היובל וגו' וכתיב [שם] ויהי קול השופר (א): **וקרני ראם קרניו.** של בכור שורו קרן אשכחן דאקרי: **ותיטב לה'.** תפלתי משופר ובשור קא משתעי קרא: **שור שהוא** (ב)**פר.** ביום שנקרא שור היה גדול כפר זהו שור של מעשה בראשית שביום שנברא נברא בקומתו(י) ושור בן יומו קרוי שור(כ) שנאמר (ויקרא כב) שור או כשב או עז ופר אינו נקרא עד בן שלש: **אין קטיגור.** זהב העגל. ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא: **הואיל ואישתני.** להיות דם ואין מראית הפר ניכר: **חוטא בל יקריב.** האדם לא יקריבנו הלום שהוא חטא בו: **חוטא בל יתנאה.** להתקשט בו בקרבו הלום: **כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי.** שופר נמי אע"ג דלית ביה משום חוטא בל יקריב ולית ביה משום חוטא בל יתנאה כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפנים דמי: **גילדי גילדי.** בכל שנה ושנה ניכרת תוספתו והוא כמין גלד מוסיף על גלד ראשון בתכליתו של ראשון תחילת השני: **גמולה.** מובדלת: **טוחות.** לשון חלוקות(ט): **שכוי.** לשון ראיה כמו וישקף (בראשית יט) ומתרגמינן ואיסתכי:

קבען

תוספות

דרחמנא אמר ושפטו העדה והצילו העדה. תימה דבפרק אלו הן הגולין (מכות דף יב.) נפקא ליה מקרא אחרינא דאמר מנין לסנהדרין שראו באחד שהרג את הנפש שאין הורגין אותו עד שיעמוד בב"ד תלמוד לומר עד עמדו לפני העדה למשפט א ויש לומר דעיקר דרשה מהתם וקרא דהכא איצטריך דלא יליף מהתם לשאר דיינין להצריך ב"ד אחר דשאני התם דאמר רחמנא והצילו העדה ומיהו הוא הדין לענין מכה חבירו כמוכה בפ' החובל (ב"ק דף צ: ושם) ובעד נעשה דיין יש דינים חלוקים כמו שפירשנו בפ' ב' דכתובות (כא: ושם ד"ה הנח) דבעדות החדש דאורייתא עד הרואה הוא דנעשה דיין ובקיום שטרות דרבנן אפילו עד המעיד נעשה דיין ובדיני נפשות אפילו עד הרואה אין נעשה דיין(י): **חוץ משל פרה.** הא דלא קתני נמי חוץ משל ראם דשל ראם נמי איקרי קרן דכתי' (דברים לג) וקרני ראם קרניו וכתיב (תהלים כב) ומקרני רמים עניתני ושמא אינם חלולים ואינם ראוים לשופר ב: **והיה במשוך בקרן היובל.** תימה דלא מייתי קרא דיצחק דכתיב (בראשית כב) בסבך בקרניו ג ואע"ג דההוא קרא מחיים דה"נ מייתי לה בגמרא בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו וי"ל דנראה ליה לאתויי האי משום דכתיב ביה שופר: **אקרו קרן ואקרו שופר.** פירש רש"י אקרו קרן כדאמרן ואקרו שופר דכתיב במשוך היובל וכתיב ויהי קול השופר יש מקשין אמאי לא הביא האי קרא דמתניתין במשוך בקרן היובל בשמעכם קול השופר להוכיח דכל שופרות אקרו שופר שטות להקשות וקל להבין דאדרבה מהאי קרא מוכח דשופר אקרי קרן ועוד צריך להוכיח דבעלמא (ל)שופרות אקרו שופר: **חוטא בל יתנאה קאמרינן.** וגבי שופר מתנאה נמי בקול תקיעתו ד: **כיון דלזכרון קאתי.** תימה אפוד וחשן נמי לזכרון קאתו כדכתיב בקרא ה וי"ל דהשבטים זכרון הם ו: **ולא שנים ושלשה שופרות.** ולא דמי למניח שופר (ל)בתוך שופר ז כדפירש בקונטרס דעל גלד ראשון אתוסף גלד שני שפת השני בתכליתו של ראשון והקול יוצא דרך כולם ח: **לנדה גלמודה.** ונפקא מינה כדדרשינן בסוטה (דף מג.) כי עדת חנף גלמוד ט (איוב טו):

חלוגלוגות

מסורת הש"ס

א) כתובות כא: גיטין ה: ב"ק ל: ב"ב קיד. סנהדרין לד:, ב) [בשמעכם את קול השופר כך איתא ברי"ף וברא"ש], ג) [ברכות נט. קדושין ה.], ד) סוטה מב., ה) [סוטה יג.], ו) [חולין לב.], ז) לעיל יא., ח) [ב"ק סה:], ט) [חלקות רש"ש], י) [וע"ע תוס' ב"ב קיד. ד"ה אבל וד"ה ואין], כ) [עי' מהרש"א וע"ע בתי"ט העתיק בזה"ל ועוד צריך להוכיח דבעלמא אקרי שופרות בלא קרן], ל) [לקמן כז:],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אקרו קרן כו' קול השופר הס"ד ואח"כ מה"ד קרן אשכחן דאקרי דכתיב וקרני ראם קרניו של בכור שורו הס"ד: (ב) ד"ה שור שהוא כפר ביום כו' או עז כי יולד ופר אינו נקרא:

גליון הש"ס

גמ' שפיר קאמ' ר"י. כעין זה פסחים דף כח ע"ב: שם ולא שנים ושלשה שופרו'. עי' סוטה דף יז ע"ב תד"ה כתבה על שני:

מוסף תוספות

א. עד שיעמוד בב"ד אחר. רשב"א. ב. דפשיטא דלאו שופר נינהו אלא אותן שהן חלולים מלשון שפופרת. רשב"א. ג. וזה שופר דתוקעין בו בר"ה. תוס' ישנים. ד. שהרי הוא מראה כחו וחכמתו בתקיעתו שהוא יודע לתוקעו יפה ובחזקה. תוס' רי"ד. ושופר נמי בא להתנאות ולהרצות אל אדוניו. ריטב"א. ה. לזכרון לפני השם. תוס' הרא"ש. ו. דשמות השבטים הם היו לזכרון. שם. ז. דקתני לקמן (כז:) הכניס שופר לתוך שופר אם קול שופר פנימי שמע יצא ואמאי הא הוי שופר בתוך שופר. תוס' ישנים. ח. וקרינן ביה ב' וג' שופרות דזה אינו מועיל בלא זה כלום. שם. ט. לפרושי קרא דכל עדת חנף גלמוד בסוטה סוף פ' אלו נאמרין דמפרש כל מי שיש בו חנופה מאוס כנדה. שם.

רבינו חננאל

מקצתן נעשו עדים ומקצתן נעשו דיינים, דברי ר' טרפון, ר' עקיבא אומר כולן עדים הן ואין עד נעשה דיין. ודחינן כי אמר ר' עקיבא בדיני נפשות אבל בעניין ראש חודש אפי' ר' עקיבא מודה. **ירושלמי:** ר' הונא הוה חכים שהדי לבר נש, אזל בעי מידון קומהי וכפר ביה כול'. ואסיקנא ושרא רב הונא גרמיה מן ההוא דינא ואזיל ואסהיד עלוי קומי ב"ד חורון. **קידשוהו** קודם לזמנו או לאחר עיבורו יום אחד, יכול יהא מקודש, ת"ל תקראו אותם אלה הם מועדי. כלומר אם תקראו אותם בזמנן הן מועדי, ואם לאו אין [אלה] מועדי. קודם לזמנו יום כ"ט לחודש, לאחר עיבורו יום ל"ב. **ביומי** דר' ברכיה אישתתקן, אמר לון שמעתין דאתקדש ירחא, וארכנון ברישיהון וקבלון. **מתני'. כל השופרות כשירין חוץ משל פרה מפני שהוא קרן.** ואמרינן שפיר קאמר ר' יוסי לרבנן כל השופרות נקראו קרן כו'. ורבנן כל השופרות נקראו שופרות היובלין ואיקרו קרן, של פרה קרן איקרי שופר לא איקרי כו'. **מאי שור פר שהוא מפר.** כלומר, שור הנולד מפר שהוא חזק

רבינו חננאל (המשך)

אמיץ בכוחו, לפיכך הוא חזק ושמן מובחר שבשוורים, ולא משור זקן שכבר כחש כחו. קטיגור מלשין רכיל. פירוש סניגור מליץ יושר. פי' **חוטא בל יתגאה,** אדם שחטא לא יתגאה בכלי זהב וישמ[ש] לפני ולפנים. קרן של פרה כיון דהוא גילדי גילדי כשנים ושלשה שופרות זה בתוך זה מרמן, והתורה אמרה שופר אחד לא שנים ושלשה שופרות. **כתיב** והיה במשוך בקרן היובל, ופירש ר' יוסי בקרן האיל, לפיכך אמר מאי משמע דהאי [אבל] [יובל] דכתיב בהאי קרא איל הוא, שכן בערבייא קורין לאיל יובלא. **מאה קשיטה,** מאה מעה. שכן באפריקא קורין [למעה] קשיטא. כלה, נינפי. שכן בתחום קן נשרייא קורין] לכלה, נינפי. והוא לשון יוני. מי שת בטוחות חכמה, אלו הכליות. או מי נתן לשכוי בינה, זה תרנגול.

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פ"ט מהלכות עדות הלכה ח [והלכה ט] סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ה:

ח ב סמג עשין מב טוש"ע א"ח סי' תקפו ס"א:

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה: במדבר לה כד

2. וְהָיָה בִּמְשֹׁךְ בְּקֶרֶן הַיּוֹבֵל בְּשָׁמְעֲכֶם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר יָרִיעוּ כָל הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְנָפְלָה חוֹמַת הָעִיר תַּחְתֶּיהָ וְעָלוּ הָעָם אִישׁ נֶגְדּוֹ: יהושע ו ה

3. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: דברים לג יז

4. וְתִיטַב לַייָ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס: תהלים סט לב

5. וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה: בראשית לג יט

6. אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה: בראשית נ ה

7. יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: תהלים מח ג

8. מִי שָׁת בַּטֻּחוֹת חָכְמָה אוֹ מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה: איוב לח לו

מוסף רש"י

ואין עד נעשה דיין. המעיד על הדבר אין נעשה עוד דיין באותו דבר וגם אם ראה את הדבר ונעשה עד אין נעשה עליה עוד דיין בעדות עצמו אלא אם כן מעידין אחרים בפניו, ונראה בעיני דגזירת הכתוב הוא, דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב מדבר, לפני ה' לפני הדיינים, אשמועינן קרא דצריך להעיד שנים לפני הדיינין, אבל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין (רשב"ם ב"ב קיד.). **שאין קטיגור נעשה סניגור.** קטיגור שונא, סניגור אוהב מליץ יושר (חגיגה יג:). **גמולה.** בדולה, כמו (בראשית כא) ויגמל (סוטה מב.).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות